

NOORD-NEDERLANDSE BODEMDAG 14 NOVEMBER 2024

INLOOP & ONTVANGST
09.00 – 09.30 uur

PLENAIR PROGRAMMA 09.30 – 12.15 uur

**MELD JE
AAN!**

WELKOM

Toelichting op de dag door de dagvoorzitter Gijs Nillessen.

PODIUM INTERVIEW
directeuren
omgevingsdiensten
9.35 - 10.00 uur

**10 JAAR
OMGEVINGSDIENSTEN**
WAT IS DE
GEMEENSCHAPPELIJKE
STIP AAN DE HORIZON?

De omgevingsdiensten bestaan 10 jaar. Tijd om terug te kijken en vooral een blik te werpen op de toekomst. Wat is er terecht gekomen van de oorspronkelijke doelstellingen zoals die bij de oprichting zijn geformuleerd? Wat is er gedaan met de aanbevelingen van de Commissie Van Aartsen? Zijn de omgevingsdiensten er in geslaagd om de functiescheiding tussen beleid en uitvoering voor Vergunningen, Toezicht en Handhaving beter te

borgen? En wat is de gemeenschappelijke 'stip aan de horizon'? Deze en nog vele andere vragen worden tijdens een paneldiscussie door dagvoorzitter Gijs Nillessen gesteld aan de directeuren van de drie Noordelijke omgevingsdiensten: Marjan Heidekamp (Drenthe), Pieter Hofstra (Fryslân) en Arjen Schepers (Groningen).

KEYNOTE
Chris Schott
Wetsus
10.00 - 10.45 uur

**KRINGLOOP SLUITEN
MET ORGANISCHE
RESTSTROMEN**
ESSENTIEEL VOOR EEN
VRUCHTBARE BODEM EN
GEZOND VOEDSEL

Chris Schott raakte tijdens zijn masterstudie watertechnologie aan de universiteiten van Twente, Groningen en Wageningen enthousiast over nieuwe en duurzame technologieën voor het terugwinnen van grondstoffen.

Chris deed zijn promotieonderzoek in samenwerking met Wageningen Universiteit in het bodemthema van Wetsus. Zijn onderzoek richt zich op het ontwikkelen van een technologie voor efficiënte en duurzame terugwinning van nutriënten, met name fosfor, uit dierlijke en

menselijke mest tijdens anaerobe vergisting. De teruggewonnen voedingsstoffen kunnen worden hergebruikt als meststof om te besparen op minerale kunstmest.

Binnen zijn functie als contactpersoon voor de landbouw bij Wetsus en als onderdeel van het R&D-team bij Oosterhof Holman draagt Chris bij aan het sluiten van lokale kringlopen. Hij wil hierdoor zorgen voor een goede voeding voor een gezonde bodem, wat bijdraagt aan duurzame landbouw en een gezonde maatschappij.

Pauze
10.45 - 11.15 uur

KENNISCONSORTIUM
Niek de Boer
11.15 - 11.25 uur

**KENNISCONSORTIUM
BODEM NOORD NEDERLAND**
VAN DELEN NAAR
VERMENIGVULDIGEN!

Tijdens deze korte presentatie door Niek de Boer wordt ingegaan op het kennisconsortium Bodem. Bij het bodemconsortium zijn inmiddels verschillende kennisinstituten, bedrijven en overheden aangesloten. Het accent ligt voornamelijk op landbouwbodems. Hiervoor zijn 3 programmalijnen ontwikkeld:
1 bodemmicrobiologie,

2 klimaatbodems
3 bodem- en waterkwaliteit

De opgedane kennis kan ook goed worden ingezet op bijvoorbeeld natuurbodems. Verder wordt ingegaan op hoe het kennisconsortium Bodem werkt en zich verder wil gaan ontwikkelen binnen Noord Nederland.

KEYNOTE
Marjan Minnesma
Urgenda
11.25 - 12.10 uur

**CONCRETE OPLOSSINGEN
DIE HELPEN OM SNELLER
TE VERDUURZAMEN**

Marjan Minnesma (1966) is directeur en oprichter van de Stichting Urgenda sinds 2007. Marjan studeerde bedrijfskunde, filosofie en rechten en werkte bij Novem (nu RVO), Greenpeace en tien jaar aan verschillende universiteiten.

Het meest bekend werd Marjan/Urgenda door het winnen van de klimaatzaak tegen de Nederlandse overheid in 2015 tot aan de Hoge Raad in 2019. Urgenda kreeg daarvoor een eredoctoraat van de Universiteit van Brussel en Marjan won de Goldman Environmental Prize (ook wel de groene Nobelprijs). Toch was de

klimaatzaak maar een klein deel van haar werk. Urgenda werkt aan concrete oplossingen op het gebied van klimaat en biodiversiteit die helpen om sneller te verduurzamen.

Ze schreef afgelopen jaar het boek Landinzicht over de landbouw en grondgebruik van de toekomst. Ze werkt samen met bedrijven, overheden, boeren en burgers.

Lunch
12.15 - 13.20 uur

Presentaties Ronde 1 en Ronde 2 →

PRESENTATIE 1.1

Wie helpt ons *freeriders* te ontmaskeren?

Bij de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) komen de afgelopen jaren signalen binnen over *freeriders* die werken met bodem, grond en bouwstoffen.

Freeriders zijn bedrijven die werken zonder de benodigde erkenning. Zij werken onder de radar. Het kan hierbij ook gaan om individuen. Daarom is het moeilijk om deze activiteiten op te sporen en aan te pakken.

Freeriders worden vaak in de bodemwereld benoemd als een probleem. Middels *Open Multi Stakeholder Ontwikkeling (OMSBO)* is dit project ingevuld. We willen jullie meenemen in de aanpak.

Steven van Zimmeren

Over Steven van Zimmeren

Steven van Zimmeren is toezichthouder bij ILT en draagt bij aan het project *freeriders*. Steven heeft vóór hij bij ILT kwam ruim 12 jaar gewerkt bij een Waterschap als toezichthouder.

PRESENTATIE 1.2

Kun je bodemleven aansturen met mest?

De bodem zit boordevol micro-organismen, en behoort tot de meest complexe en fascinerende ecosystemen. Net als bij de mens waar we ontdekken hoeveel invloed de micro-organismen in onze darmen hebben op onze gezondheid en zelfs ons humeur, komen we er achter dat ook de micro-organismen in de bodem sleutelrollen vervullen voor het groeien van gezonde planten. Micro-organismen in de bodem zijn in staat planten te beschermen tegen ziektes, droogte en andere vormen van stress. In deze presentatie vertellen we over de resultaten van een onderzoek uitgevoerd in Noord Nederland naar de rol en potentie van verschillende soorten mest om deze micro-organismen aan te sturen.

Eline Keuning & Jidske Knigge

Over Eline Keuning & Jidske Knigge

Eline Keuning (Lead soil health) werkt binnen Bioclear earth als projectleider aan projecten op het gebied van bodemgezondheid. Daarvoor heeft zij een bachelor moleculaire biologie en een master Chemical Biology aan de Rijksuniversiteit Groningen voltooid (2017).

Jidske Knigge (Specialist bodemmicrobiologie) studeerde Moleculaire levenswetenschappen aan de universiteit Wageningen. Sinds 2021 is Jidske in dienst bij Bioclear earth waar zij als onderzoeker werkt aan projecten op het gebied van bodemgezondheid zowel in de landbouw als natuur.

PRESENTATIE 1.3

Stevige bodem!

Hoe versterken we bodem- en waterkennis in het MBO voor een toekomstbestendige landbouw?

Ontdek in de workshop *Stevige bodem* hoe de visie op onderwijs en leren in agrarische opleidingen aansluit bij actuele vraagstukken. Door authentieke projecten en praktijkvoorbeelden rond waterbeheer en bodemkwaliteit leren studenten de vaardigheden die ze nodig hebben om toekomstbestendige oplossingen te vinden. We gaan in op waterbuffering, waterafvoer, waterkwaliteit en de zes pijlers van bodemkwaliteit. Deze workshop biedt inzichten om toekomstige uitdagingen in het bodembeheer proactief aan te pakken.

Arnold Postmus & Alie de Boer

Over Arnold Postmus & Alie de Boer

Arnold Postmus geeft lessen bodemkunde en economie aan melkveehouderij studenten (MBO). Zijn doel is om de studenten te leren dat een gezond bedrijf een gezonde bodem nodig heeft. En dat bodem en water onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Alie de Boer is practor practoraat i.o. Gezond water voor mens, dier en natuur. Van oorsprong is zij voedingsmiddelen-technoloog, met sterke interesse voor de watertechnologie. Afgelopen jaren was zij docent bij team water, aarde en klimaat, gericht op waterkwaliteit en -management.

PRESENTATIE 1.4

Aan de slag met Milieukwaliteit in de Basisregistratie Ondergrond

Werk jij voor een bestuursorgaan, of lever je (gegevens voor) bodemonderzoeksrapporten op? Dan gaat er iets veranderen. Bestuursorganen zijn vanaf medio volgend jaar namelijk verplicht om gegevens uit bodemonderzoeken en besluiten over bodemverontreiniging te registreren en gebruiken. Deze informatie wordt opgenomen in de Basisregistratie Ondergrond (BRO). Heb je vragen over wat dat betekent voor jou, hoe de gegevens straks worden geregistreerd, of kunnen worden gebruikt? Dan is deze sessie voor jou! We geven een korte toelichting op het hoe en waarom van Milieukwaliteit in de BRO, maar zijn er vooral om jullie vragen te beantwoorden.

Roeland Heuff

Roeland Heuff

Roeland is de projectleider standaarden BRO Milieukwaliteit. Binnen het BRO programma is hij verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de standaarden voor SAD (milieuhygiënisch bodemonderzoek) en SLD (overheidsbesluit bodemverontreiniging).

Presentaties Ronde 2 →

PFAS in de KAS

Let op! Er is wel een pauze maar daarin wordt niet gewisseld. Iedereen blijft in de kas.

In deze presentatie en workshop sessies wordt door meerdere sprekers het onderwerp PFAS vanuit verschillende invalshoeken belicht. Hierbij gaan ze onder meer dieper in op de beleidsaspecten, nu en in de toekomst. Hoe staat het bijvoorbeeld met het handelingskader voor omvangrijke PFAS verontreinigingen in de bodem? En hoe ga je om met één van de ernstigste verontreinigingen met PFAS die tot nu toe in Nederland is aangetroffen, hier net boven Leeuwarden in de Jelsumer Feart. Daarnaast worden er actuele praktijkvoorbeelden toegelicht en is er aandacht voor de ontwikkelingen met betrekking tot saneringstechnieken voor PFAS in grond en grondwater.

Deze sessie wordt geleid door **Sytze Keuning** (CEO Bioclear Group)
De volgende sprekers komen aan het woord:

Auke Oostra i.s.m. collega **Simke Haverkamp** (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat)
Onderwerp: **Handreiking sanering PFAS, beleid op opkomende ZZS-stoffen**

Arne Alphenaar (TTE)
Onderwerp: **Sanering van bodemverontreiniging met PFAS in de praktijk**

Gosse Hoekstra i.s.m. **Harry Boonstra**, **Tim Nonner**, **John van Tol** (gemeente Leeuwarden, Wetterskip Fryslân, GGD Fryslân en TAUW)
Onderwerp: **Praktijkcasus PFAS-verontreiniging in de Jelsumer Feart vooral gericht op het gezondheidskundige en communicatieve aspect**

Sytze Terwisscha en **Ruben Oost** (Witteveen+Bos)
Onderwerp: **Ervaringen op het gebied van waterzuivering van met PFAS verontreinigd grondwater**

PRESENTATIES RONDE 2 14.45 – 15.30 uur

PRESENTATIE 2.1

Levende bodem werkt!

Het lectoraat Levende bodem werkt! van HAS green academy richt zich op een vitale en vruchtbare bodem als basis voor ecologische stabiliteit en daarmee voor duurzame gewasproductie. Een dergelijke bodem draagt bij in de strijd tegen het broeikaseffect en de uitdaging om de groeiende wereldbevolking van voldoende en gezond voedsel te blijven voorzien, met behoud van het milieu en balans in ecosystemen. Bodemleven heeft hier een centrale rol in. Tijdens de presentatie wordt de rol van het bodemleven uitvoerig besproken waarbij duurzaam bodembeheer in zowel landelijk als stedelijk gebied centraal staat.

Judith van de Mortel

Over Judith van de Mortel

Judith van de Mortel heeft bij University of Minnesota in de VS en Wageningen University zich gespecialiseerd in het thema Plant-bodem interacties. Sinds 2013 werkt zij bij HAS green academy als hoeschoolodocent bij de opleiding Toegepaste Biologie en sinds 2018 is zij lector Levende bodem werkt!.

PRESENTATIE 2.2

Van eigen bodem

Groningse onderzoeken en innovaties over klimaatadaptatie en de bodem.

Voor klimaatadaptatie geldt het credo: water en bodem sturend. Maar die twee hand in hand laten gaan is vooral in de bebouwde kom vaak een worsteling. In onze presentatie gaan we in op onderzoeken naar dit thema en laten we zien hoe die twee wel samen kunnen gaan, we vertellen over de onzichtbare vervuiling in wadi's en over metingen en oplossingen. We nemen je mee in het verhaal van de Klimaatboom als oplossing voor vergroening op plekken waar de bodem vol zit.

Allard Roest & Joey Koning

Over Allard Roest & Joey Koning

Allard Roest en Joey Koning zijn beide afgestudeerd als planoloog en onderzoeker aan de Hanzehogeschool Groningen. Ze voeren binnen het lectoraat klimaatadaptatie onderzoek uit naar adaptief beleid en maatregelen in de praktijk, maar bedenken en testen samen met studenten ook nieuwe oplossingen.

PRESENTATIE 2.3

Adapteren of accepteren, water en bodem sturend Drenthe

Provincie Drenthe wil een robuuste inrichting van het eigen bodem- en watersysteem. Sweco heeft in 2024 onderzocht wat het thema 'water en bodem sturend' voor Drenthe kan brengen, rekening houdend met de worst case klimaateffecten in 2050. Wat is er (on) mogelijk en welke beperkingen zijn er? Welke keuzes moeten we maken? De uitdagingen, kansen en effecten zijn in tegels visueel gemaakt, waardoor in een oogopslag de kern van het verhaal duidelijk is. Deze workshop gaat in op het proces en de belangrijkste aandachtspunten, maar natuurlijk ook op de resultaten. Er is daarnaast veel ruimte voor input en discussie.

Sanne Brink & Sandra Schunselaar

Over Sanne Brink & Sandra Schunselaar

Sanne Brink is projectleider bij Sweco, binnen het thema bodem en ondergrond. Zij heeft interesse en ervaring met thema's als het landelijk gebied, zandwinningen en gebiedsontwikkelingen.

Sandra Schunselaar is geohydroloog bij Sweco (25+ jaar) en heeft met name veel kennis van het water- (en bodem) systeem in Drenthe en Groningen.

PRESENTATIE 2.4

Hoogwaardig gebruik grondstromen in de praktijk

Grond. Het fundament van onze samenleving, maar steeds schaarser. In de grond-, weg- en waterbouw is circulair werken en het hoogwaardig gebruiken van grond niet langer een keuze, maar een noodzaak. Daarom werken we als overheden maar ook marktpartijen samen om de bodem minimaal te verstoren en grond slim en duurzaam te gebruiken, dat is Grip op Grond. In deze workshop vertellen we graag hoe we dit in Fryslân met elkaar doen.

Robert Veldhuizen

Over Robert Veldhuizen

Robert Veldhuizen is werkzaam binnen het team Grip op Grond van provincie Fryslân. Hij haalt energie uit het samenwerken met mensen en het bedenken van innovatieve oplossingen voor of tijdens de uitvoering van projecten. Hierbij staat voorop dat het eindresultaat zorgt voor een betere leefomgeving voor mens en natuur.

PRESENTATIE 2.5

Bodembreed leren voor je toekomst!

Waar en wanneer jij dat wilt.

Net begonnen in het werkveld of al een doorwinterde specialist? In deze sessie hoor en ervaar je hoe jij de Bodembreed Academie kan inzetten voor je professionele ontwikkeling. Ook zal je ontdekken hoe organisaties het platform kunnen inzetten als hulpmiddel bij jouw loopbaanontwikkeling. Henri Schouten praat je bij over het hoe en waarom van de academie en hij laat zien hoe ver het platform ontwikkeld is, wat de toekomstplannen zijn en hoe je het nu al kan gebruiken. Ook bespreekt hij hoe je zelf kan bijdragen aan de academie en jouw kennis kan overdragen aan collega's in het werkveld. De academie leert ook graag van jou!

Henri Schouten

Over Henri Schouten

Henri Schouten heeft altijd gewerkt binnen Bodem en Ondergrond, zowel bij adviesbureaus als bij de overheid. Begonnen vanuit de inhoud, later directeur bij Actief Bodembeheer de Kempen en bij Bodembeheer Nederland. Zijn laatste werkende jaren wil hij met de Bodembreed Academie nog graag bijdragen aan de versterking van ons werkveld.

NOORD-NEDERLANDSE BODEMDAG 14 NOVEMBER 2024

AANMELDEN

MELD JE
AAN!

Maak je keuze

Je kunt 2 presentaties volgen in de middag. Uitzondering zijn de verdiepende themasessies over PFAS. Dit programma onderdeel beslaat het **hele middagprogramma** (13.30 -15.30) zonder tussentijdse wisseling.

Geef per ronde je voorkeur en een alternatief aan. Als je kiest voor de PFAS sessies hoeft je geen alternatieve keuze aan te geven. We proberen aan ieders wensen te voldoen.

Zie het aanbod op voorgaande pagina's

Inschrijven

Schrijf je in vóór **vrijdag 1 november 2024**. Gebruik hiervoor onderstaande link.

[Inschrijven](#)

Of gebruik de link in de begeleidende mail.

Deelname aan deze dag is gratis

Datum en locatie

Donderdag 14 november 2024

Westerkerk
Bagijnestraat 59
8911 DN Leeuwarden

Toegankelijkheid

De Westerkerk is een gebouw met een rijke historie, maar daardoor ook in sommige delen minder aangepast aan de toegankelijkheidseisen van vandaag de dag. Als u rolstoel gebonden bent, horen wij dit graag voorafgaand aan uw bezoek aan de Noord-Nederlandse Bodemdag. Stuur een mailtje naar: NNBodemdag@oddrenthe.nl
We houden dan rekening met uw komst.

LET OP!
NIEUWE
LOCATIE

Disclaimer

Bij een overweldigend aanbod voor één of meer presentaties kan het zijn dat vanuit capaciteitsoverwegingen de toewijzing anders is dan je vooraf als favoriet hebt aangegeven. We proberen zoveel mogelijk aan je voorkeuren te voldoen.

Het maximaal aantal aanmeldingen is helaas beperkt tot 200 deelnemers.

Vragen of meer informatie?

Stuur een e-mail t.a.v. Marjolein de Graaf naar: NNBodemdag@oddrenthe.nl

Deze Noord-Nederlandse Bodemdag is georganiseerd door:

